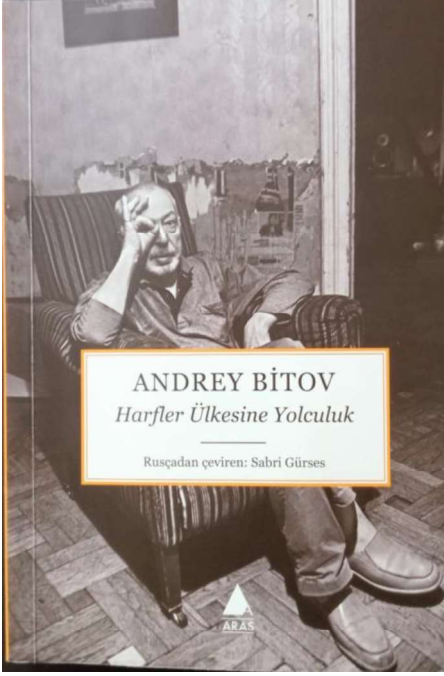

T2. Bitov, A. (2020). *Harfler Ülkesine Yolculuk*. Çev. S. Gürses. İstanbul: Aras**Cemile TUĞ¹**

Rus edebiyatında postmodern akımın kurucularından biri olarak bilinen yazar Andrey Bitov'un, 30 yaşında 1967 yılında Sovyet Ermenistan Cumhuriyeti'ne yaptığı 10 günlük seyahate ait Ermenistan izlenimlerini kaleme aldığı kitabı, orijinal adı, *Uroki Armanii: Puteşestvie v nebolşuyu stranu-Ermanistan Dersleri: Pek Küçük olmayan Bir Ülkeye Yolculuk* romanı, *Harfler Ülkesine Yolculuk* adı altında Sabri Gürses çevirisi ile Türk okuyucularla buluşma imkânı buldu. ARAS yayıncılık tarafından yayımlanan kitap 236 sayfadan oluşmakta. Kitabın girişinde yazarın kısa biyografisi, Solomon Volkov'un "Bitov Alfabetesi" adlı yazısı ve çevirmen tarafından kaleme alınmış önsöz yer alıyor. Girişte sunulan bu bilgiler Andrey Bitov'u tanımayan okurlara yazar ve yazarın sanat hayatı hakkında bilgi verir özelliğe sahip. Gezi yazısı niteliği taşıyan kitap sekiz ana başlık ve ana başlıklarla ilişkili otuz beş alt başlıktan oluşmakta. Kitap "Sonsöz Yerine: Tembellik Kalitenin Anasıdır" bölümüyle son buluyor. Bu bölümde Elena- Şuyeva Petrosyan'ın Andrey Bitov'la, yazarın 80. yaşı vesilesiyle yaptığı ziyarette, yazarın hayatı ve yapıtları üzerine sohbeti yer alıyor.

Yazar bir iş gezisi için geldiği Ermenistan'da çok yakın dostu yazar Hrant Matevosyan sayesinde Ermenistan'la tanışıyor. Gezi boyunca Matevosyan'ın misafiri olan Bitov başka ülkenin doğasını, tarihini; farklı bir halkın kültürünü, geleneğini gözlemliyor. Daha ilk sayfalardan itibaren yazarın Ermenistan halkına ve Ermeni diline olan hayranlığını hissedebiliyorsunuz:

"Ermenistan'da genel olarak şaşırtıcı bir sertlik ve yumuşaklık, kabalık ve narinlik, erkeksilik ve kadınsılık kaynaşması söz konusu- hem peyzajında hem havasında, hem binalarında hem insanların, hem alfabetinde hem dilinde bu böyle."

Ermeni diliyle ilgili ilk gözlemlerini ve hayranlığını ise şu cümlelerle dile getiriyor:

"Anlaşılmazlığıyla böyle güzel ve önemli olan harflerle ne yazılmış olabilir? Atasözü mü? Kehanet mi? Ölümsüz bir şiirin bir dizesi mi?"

"Bu alfabe etkileyici bir vatan duygusu olan dâhî biri tarafından –ilk ve son olarak –yaratılmış –mükemmel. O adam yaradılış günündeki Tanrı'ya benziyordu. Alfabeteyi yarattı ve ilk cümleyi çizdi..."

"Bu alfabede eskilik, tarih, sağlamlık ve millet ruhu var."

Yazarın üslubu yalın, dili akıcı ve doğal. Yansıtmak istediği duygu ve düşünceyi okurun zihninde canlandırabiliyor. Okurda bir merak duygusu uyandırıyor. Çarents Kemer'i'ne giden yollardan siz de yazarla birlikte yürüyorsunuz o an. Yazarla birlikte seyrediyorsunuz büyüleyici manzarayı ve Çarents Kemer'i altından Ararat'ı gerçekten görebilmeyi arzu ediyorsunuz.

¹ Uzman, MEB (Antalya, Türkiye), cemiletug@hotmail.com, ORCID ID: 0000-0001-5231-7905 [Tanıtma, Kayıt tarihi: 20.12.2022-kabul tarihi: 20.02.2023; DOI: 10.29000/rumelide.1253138]

“Tanrım, ne biçim bir arazi uzanıyordu önümde! Kıpkırmızıydı...”

“Ayağımın altında aşağı doğru uzanan sağlam toprağın tozlu yeşil dalgaları başımı döndürüyordu. Bu korkunun, yükseklik korkusunun baş döndürmesi değil, uçuşun baş dönmesi...”

Sevan Gölü’ne doğru yola çıkmış giderken yazarın iç sesini siz de işitiyorsunuz. Ve yazarın hislerinde gölün yarattığı izlenimi anlamlandırmaya çalışıyorsunuz.

“Ah bu ünlü yerler! Korkuyorum onlardan. Ne kadar kuşkucu davranmaya hazırlansam da kendimi, yolda sürekli bir heyecan beklentisi, bir keşif ve mutluluk beklentisi canlanıyor ve renkleniyor...”

“Sevan bana yaklaştı ve ne şaşkınlık ne heyecan yaşadım ben de. Göl. Güzel bir göl. Hatta çok güzel. Ama ben daha çok keder ve kaygıyı hissettim –ele geçmez ve tehlikeli bir kargaşa kabardı içimde.”

Yazarın Keğart merakına ortak oluyorsunuz. Ve onunla birlikte tırmanıyorsunuz eski tapınak mağaralarına.

“Keğart buydu... Ortada durup başımı kaldırdım. Ortada, yükseklerde küçük mavi bir daire vardı – oradan buraya ışık geliyordu. Gök vardı orada. “O orada başladı... Bu yarıktan. O bütün bu tapınağı oydu...” dedi çocuksu bir fısıltıyla arkadaşım. Ve ne kadar aşağıda duruyor olsam da, zihnimde baştan sona görüyorum bu tapınağı, dediklerine göre O’nu da orada, kayada, yukarıda, daha ayaklarının dibinde tapınak yokken gördüğü gibi görüyorum...”

Kitapta yer yer Ermenistan ve Rusya kıyaslamalarına şahit oluyoruz. Bu kıyaslamalar kimi zaman doğa, kimi zaman aile hayatına yönelik olabiliyor.

“Belki de kuzeyin renklerine olan alışkanlığım ve yatkınlığım bana güneyin güzelliğinin keskin sahiciliğini değerlendirme fırsatı vermiyor. Her koşulda Ermenistan’da hiç kendiminkine has bir renk hissine kapılmadım. Ama elbette, bizim sahte Karadeniz subtropiklerinin renklerine kıyasla daha sahicisi olduklarımızın hakkını teslim ediyorum.”

“Arkadaşımın pazarda gezdik, güneyin bolluğu kim bilir kaçınıcı kez benim kuzeyli kalbimi sersemletti.”

“Çocuklara duyulan sevgi, Ermenistan’ın her yerinde olduğu gibi, ölçülü. Güçlü ama abartılı değil, zarif ve sade. Çocuk eğitimi, kendi yurdunda gözlemeye alışık olduğumdan tek bir farkla ayrılıyor gibi geldi bana. Görünüşte ilkesel bir fark bu: Bizim çocuklar üzerinde etkimiz ve iktidarımız yaşla birlikte azalıyor, onlardaysa artıyor.”

Ermenistan notları arasında tarihiyle ilgili bilgilere de yer veriliyor. Tarihçi Leo’ya ait üç ciltlik bir Ermenistan tarihi kitabından bahsediyor.

“Ve hangi eve gitsem kapağında üç kırmızı kendinden emin harflerle LEO yazan kalın mavi bir kitap görüyorum. Hiç kitap olmayan evlerde bile gördüm onu –üç mavi LEO cildinden biri illa ki vardı.”

Kitapta “Tarih Dersi” bölümünde “Madenataran”² notları içinde eski elyazmalarının korunduğu tarihi bir binadan bahsediyor.

“Eğer çağdaş Ermeni mimarisinde dikkat çekici birçok şey var denirse, Madenataran “dikkat çekicilerin” en dikkat çekici örneğidir.”

“Öncelikle binanın çok saygıdeğer bir işlevi var. Eski elyazmalarının deposu burası. Ermeniler o büyüleyici yazılarını çok eskiden beri kullandığı için, bu elyazmaları, bütün milli felakete rağmen, çok büyük ölçüde korunmuş ve bunların hepsi de eşsiz ve paha biçilmez şeyler.”

² Madenataran Ermenice “kütüphane” anlamına gelir. Erivan’da bulunan ve Ermeni alfabesini yaratan Aziz Mesrop Maşots’un ismini taşıyan bu bina günümüzde Maşots Matenadaran Enstitüsü olarak bilinmektedir. Antik Ermeni el yazması mirasını içeren bir arşivdir.

“Madenataran bu amaçla inşa edilmiş. İşlevini pratik ve teknik açıdan kesinlikle yerine getirirken aynı zamanda asırlık ve yüce kültürün bir anıtı olarak dikilmiş.”

Tarih dersleri bölümünde en dikkat çekici notlar “Kitap” başlığı altında yer alıyor. Ermeni arkadaşıyla sohbet ederken yazar Andrey Bitov nasıl Ermenisever olduğunu şu cümlelerle açıklıyor:

“Nerede ve nasıl olduğunu fark etmeden Ermenisever olmak mümkündür. Mesela, bir akademik kitabı herhangi bir yerinden açıp da onun herhangi bir sayfasını okurken...”

Bahsettiği kitaptan rastgele sayfalar çevirerek okumaya devam ediyor yazar. Her açtığı sayfada soykırım iddialarına yönelik ifadeler yer alıyor.

“Kitabın sonlarına geçtim ve yine “rastgele” açtım.

1917 başında yayınlanan bu kitabın Askeri Basın Hizmeti’ne bağlı Sansür Dairesi tarafından sansür için takip edilen kurallar şu sözlerle belirtilmiş:

“Ermenilere karşı yapılan canavarlıklar için şöyle söylenebilir: İç idareyi ilgilendiren bu sorunlar, Türkiye’yle olan dostça ilişkilerimizi tehlikeye sokacaktır ve bu zorlu dönemde bizim onları incelemekten dahi uzak durmamız gerekir. Bu yüzden sessizliğimizi korumak sorumluluğumuzdur...”

Ermenistan’ın fahri vatandaşı olan ve Erivan Devlet Üniversitesi’nden fahri doktorluk unvanı alan Bitov, “Ermenistan dersleri” adlı kitabı ile “Yasnaya Polyana” edebiyat ödülünü aldı. Yazar bu kitabıyla Ermeni soykırımından açıkça bahseden ve Türklerin Ermenilere yaptığı iddia edilen soykırımı kınayan ilk Sovyet yazarı oldu.

Yukarıda yazdıklarımızı özetleyecek olursak, Adrey BİTOV okuduklarından mı etkilendi yoksa kitabın ilk sayfalarında belirttiği gibi, burayı sevmek için mi gelmişti ve sevmiştii bilinmez. Yazarın Ermenistan’a, Ermenistan halkına, kültürüne, diline, doğasına ve mimarisine karşı yoğun ilgi ve duyduğu hayranlık, kitabın başından sonuna kadar, okuyucu tarafından hissedilir nitelikte. Bir Rus gözüyle Ermenistan’nın insan üzerinde bıraktığı izlenimi merak edenler için “ Harfler Ülkesine Yolculuk” tavsiye edilebilir özelliklere sahip.